

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

ВІД ЯЗИЧНИЦТВА ДО ХРИСТІЯНСТВА: ІСТОРІЯ РУСИ

Корейба Андріана,

здобувачка вищої освіти першого рівня
історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

e-mail: andrianakorejba9@gmail.com

Науковий керівник: **Алексієвець Леся,**

доктор історичних наук, професор

кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Язичництво – від староцерковної «языкъ» – «плем'я», «народ». Ґрунтується на політеїзмі, анімізмі та магічних практиках. Відображає світоглядну модель, у якій людина взаємодіє з богами, за допомогою ритуалів та жертв. За свідченнями П. Кесарійського: «Вони вважають, що один тільки бог, творець блискавок, являється володарем над усіма, і йому приносять в жертву биків і відбуваються інші священні обряди... Вони шанують ріки та німф, і всілякі інші божества, приносять жертви всім їм за допомогою цих жертв проводять і ворожіння». Язичництво розвивалось не ізольовано, а в процесі внутрішньорегіональної взаємодії з іншими етносами. Наприклад, обожнювання тварин, рослин, сил природи з часом набуло вигляду людоподібних божеств: русалок, мавок, берегинь тощо [1, с. 326].

Важливе місце посідали святилища і капища, де знаходились зображення Богів, виконанні з різного матеріалу. Згадуються в «Слові про закон і благодать» митрополита Іларіона та в «Пам'яті і похвалі князю Руському Володимирі» Ікова Мніха. У 1908 р. В. Хвойко на Старокиївській горі відкрив одну з язичницьких культових споруд на глибині 2.9-3.2 м. Час будівництва не встановлено, приблизно V/VI–X ст.

Дохристиянські вірування були змінним явищем, оскільки у різний час поклонялись різним Богам. У «Слові про ідолів» наявна періодизація слов'янських язичницьких культів. Перший етап – клали треби (жертви) вампірам і берегиням. Другий – поклонялися роду і роженицям та третій-молилися Перуну [2, с. 259–260].

Пантеон богів складався з «великої шістки»: Перун – вважався найголовнішим божеством, бог Громовержець. Хорс – уособлює сонце, іранське божество, прийшов, ймовірно, від сіверян, Дажбог – бог плодючості, Симаргл – достовірно не відомо, вважається, що бог землі,

ймовірно божество насіння, паростків та коренів злаків. Стрибог – бог вітрів та богиня Мокош – родючості, ремесла, домашнього господарства [2, с. 261].

Поступово на українські землі почало проникати християнство. Відсутність в іноземних джерелах інформації щодо Володимирового хрещення свідчить, що перше запровадження християнства відбулося в 860 р. за Аскольда. Однак, жодних слідів християнства в Київській Русі 800-х років не виявлено. Усі вони датуються X ст., коли хрестилася княгиня Ольга.

Щодо Аскольдового хрещення існує дві гіпотези, оскільки його роль в історіографії значно применшувалась. У дореволюційній історіографії зазначалось, що у 60-ті роки хрестилася не Русь Володимира, тобто не Київська, а Чорноморська, Азовська або Тмутараканська. В енциклопедії Фотія, у літописах Ніконівського, Густинського означена гіпотеза спростовується, зазначається, що хрестилась сама Київська Русь, а окреслені вище не становили визначної політичної сили [3, с. 43].

У радянській історіографії набула поширення «становя» точка зору. Полягала в тому, що хрестилася не вся Русь і не народ, а лише Аскольд з боярами та частиною суспільної верхівки. [3, с. 43]. Це пояснює, чому хрещення 988 р. не згадувалося у візантійських джерелах, русичів вже тоді сприймали як християн.

Після смерті Аскольда, християнство набувало поширення за князювання Ігоря, який здійснив два походи на греків, під час другого уклав присягу, в котрій зазначалося: «... А хто з Руської сторони осмілиться порушити цей договір, то коли вони християни – нехай приймуть пімсту від Бога Вседержителя і засудження на вічну загибель на цьому і тому світі; а ті що нехрещені, то щоб не мали помічі ні від Бога, ні від Перуна. Щоб їхні щити їх не захороняли і щоб погибли від своїх мечів, від стріл, і від іншої своєї зброї. Щоб вони були рабами і в цьому і в будучому житті...» [4, с. 29].

Першою княгинею, яка офіційно прийняла християнство – була Ольга, дружина Ігоря. Щодо місця і часу хрещення ведуться суперечки, основна версія – в Константинополі у 957 р. Романом II, сином Константина VIII. Хрещення було пов'язане з політичним інтересом. Візантія потребувала руських воїнів для боротьби з арабськими правителями Криту. В обмін на цю допомогу Ольга погодилася прийняти християнство і закликала Візантію визнати Київську Русь як окрему і незалежну християнську державу.

Після смерті Ольги християнство набуло поширення за правління її внука Володимира, який наслідував батька Святослава, котрий був язичником. Володимир провів язичницьку реформу, у якій визначив уже

згадану велику шістку (Перун, Хорс, Дажбог, Стрибог, Семарагл, Мокош) та у столиці побудував капище для них.

Християнство почали поширювати і запроваджувати серби, хорвати, лужичани, морав'яни, чехи, поляки, Болгарія та Охрид, що перешкоджало язичницькій Русі вибудовувати рівноправні відносини з ними. Тільки монотеїзм міг сприяти міцному політичному, соціальному та економічному становищу князя. Християнство проникало в Русь різними шляхами: з півночі – варязькими дружинниками та купцями, з півдня – грецькими купцями, зі сходу – вояками та полоненими, а заходу – місіонерами [5, с. 24]. 986 р. до князя прибули послы, пропонували власну віру, він усім відмовив. Магометанським місіонерам через те, що не сподобався обряд обрізання, заборона вживання м'яса та відмова від вина. Він сказав: «Русі веселіть - пиття, ми не можемо без сього бути». Італійцям-католикам: «бо предки наші сього не прийняли», а для іудеїв сказав: «То як ви інших учите, коли самі ви одкинуті Богом? Якби Бог любив вас, то не були б ви розкидані по чужих землях. Чи ви замишляєте, щоб і нам таке лихо прийняти?» [6, с. 59–60].

Надалі Володимир Великий велів обрати десять «мужів» і розіслати розвідати їх про інші релігії. Увагу привернула служба в християнських храмах Візантії: «... служба їх єсть краща, ніж в усіх землях. Ми навіть не можемо забути краси тієї, бо всяк чоловік, якщо спершу спробує солодкого, потім же не може гіркого взяти. Так і ми не будемо тут [поганими] жити.» Вислухавши це бояри мовили князю: «Якби лихий був закон грецький, то не прийняла б хрещення баба твоя Ольга, що була мудрішою за всіх людей» [6, с. 60].

Хрещення Русі пов'язують з походом Володимира на Корсунь (Херсонес). «У рік 6496 [988] пішов Володимир з військом на Корсунь, город грецький. Та заперлися корсуняни в городі, і став Володимир з одного боку города в гавані, на віддалі одного польоту стріли од города, і боролися кріпко городяни з ними» [7]. Після завоювання міста, Володимир звернувся до Василя і Константина: «Ось город ваш славний я взяв. Та чую ось я, що сестру ви маєте, дівчину. Тож якщо її не оддасте за мене, то вчиню вашому городу [те], що й сьому вчинив» [6, с. 63]. У відповідь отримав послання, що віддадуть за нього заміж Анну лише тоді, коли князь єдиновірцем буде. На що Володимир погодився.

Щодо місця хрещення ведуться дискусії. Основними версіями є м. Василів або ж, згідно середньовічним джерелам, рукав Дніпра – Почайна. Припускається, що 27 травня, на зелені свята, відбулося масове хрещення киян. Володимир послав посланців зі словами: «Якщо не з'явиться хто завтра на ріці – багатий, чи убогий, чи старець, чи раб, – то мені той противником буде» [7]. Люди не наслідувались чинити опір князю.

Прийняття християнства передувало знищенню язичницького пантеону. Як описується в літописі, князь наказав: «Поскидати кумирів – тих

порубати, а других вогню оддати. Перуна ж повелів він прив'язати коневі до хвоста і волочити з Гори по Боричевому [узвозу] на ручай, і дванадцятьох мужів приставив бити [його] палицями...» [7]. Після хрещення Київської Русі розпочалося активне будівництво храмів, соборів, монастирів, зокрема, Десятинної церкви, Софіївського собору, церкви святого Василя тощо. Розпочався розвиток писемності.

Частина населення була не задоволена християнізацією, в результаті поширювались міжрелігійні конфлікти. Християнство взяло за основу річний цикл язичницьких свят. До прикладу, день бога Ярила об'єднався з християнською Трійцею, день Перуна Громовержця – з днем Іллі Пророка [2, с. 261]. Причиною компромісу було намагання мінімізації протестів населення.

Висновки. Отже, проникнення християнства на землі Русі не було миттєвим і одночасним процесом. Християнство сприяло розвитку писемності, літератури, мистецтва та релігії. Нова релігія стала основою духовного і культурного розвитку Київської Русі, що змінило її ідентичність та геополітичне становище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія релігії в Україні: У 10 т./ Укр.асоц. релігієзнавців відділення релігієзнавства ін-ту філос. ім. Г.Сковороди НАН України; Укр. центр духовної культури; Ред. кол.: А. Колодний (голова). К.: Укр. центр духовної культури, 1997. Т. 1: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства; / За ред. Б.Лобовика. 1996. 383 с.
2. Толочко П. Київська Русь. К.: Абрис, 1996. 360 с.
3. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі / ред. М. В. Попович; Ін-т археології, АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1988. 259 с.
4. Федорів Ю. Історія церкви в Україні. Люблін: Wydano na zlecenie Autora Wydawnictwo «Futura», 1991. 382 с.
5. Ювілейний збірник матеріалів наукової конференції у 1000-ліття хрещення Русі-України / Ред.: проф П. Цимбалістий др С. Франклін о. І. Музичка Л. Наконечний С. Олеськів. Рим-Львів-Лондон, 1988-2008. 272 с.
6. Моця О. П., Ричка В. М. Київська Русь: від язичництва до християнства. Київ: «Глобус», 1996. 224 с.
1. 7. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. К.: Рад. письменник, 1990. 558 с.